

EDUCATIO

PEDAGÓGIA SZOCIOLÓGIA HISTÓRIA ÖKONÓMIA PSZICHOLÓGIA POLITOLÓGIA

ISKOLA ÉS EGYHÁZ

EGYHÁZ ÉS DEMOKRÁCIA	3	<i>Kozma Tamás</i>
VALLÁS ÉS ISKOLA	13	<i>Tomka Miklós</i>
EGYHÁZI ISKOLÁK NYUGATON ÉS NÁLUNK	26	<i>Lukács Péter</i>
EGYHÁZ, ÁLLAM, OKTATÁS, 1848–1945	34	<i>Nagy Péter Tibor</i>
KATOLIKUS ISKOLÁK AZ ÁLLAMOSÍTÁS UTÁN	46	<i>Drabos Péter</i>
TÁRSADALMI IGÉNYEK ÉS VALLÁSOKTATÁS	65	<i>Halász Gábor</i>

RADNÓTI GIMNÁZIUM

1990 február végéig kellett valamennyi egyháznak benyújtania azoknak a volt egyházi ingatlanoknak a jegyzékét, amelyeket visszakérnek az államtól. A zsidó hitközség legelső megnyilatkozásai szerint az egyház három iskolát kér vissza: a volt zsidó gimnáziumot az Abonyi utcában, a Bethlen téri volt polgárit és a Wesselényi utcai volt elemi iskolát.

Raj Tamás országgyűlési képviselő szerint az Abonyi utcai zsidó gimnázium ügye már a Németh-kormány idejében is terítéken volt. Az utolsó minisztertanácsi ülésen szavazták meg, hogy százezer forint jelképes megváltással a zsidó hitközség visszaszerezheti a mai *ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium* épületét, és maga rendbe is hozhatja azt. Az új kormány azonban nem ismerte el ezt a döntést, a privatizációs törvényre való hivatkozással.

- 1991 szeptember végén, október elején jelentette be a hitközség először igényét az épületre, a törvénynek megfelelően - mondja *Tomcsányi Gábor*, a Radnóti igazgatóhelyettese.

1991 decemberére azonban a zsidó hitközség álláspontja megváltozott, amennyiben más ingatlant is elfogadhatónak mondtak az Abonyi utcai épület helyett. Nemzetközi nyomásra, azaz a külföldön élő volt zsidó gimnáziumi diákok kívánságára - akik közül számosan az USA-ban és Izraelben élnek, s anyagiilag is támogatják magyarországi felekezetüket - a hitközség 1992 januárjára felújította korábban benyújtott ingatlanvisszaigénylési kérelmét.

- 1992 februárjában jelentette be a hitközség, hogy mégis igényt tart az épületre. Ezt írásban közölte a minisztériummal. A minisztérium március elején továbbította az egyetemnek azt levelet, amelyben közölték, hogy az épületet zárolták, nem elidegeníthető. Egyben a tárgyalások folytatását a minisztérium áttestálta az ELTE-re. - mondotta *Tomcsányi igazgatóhelyettes*.

A Radnóti ügye így került az *ELTE Ingatlangazdálkodási Bizottsága* elé, amelynek feladata az egyházi ingatlanok visszaadásával, és egyéb ingatlangazdálkodással kapcsolatos ügyek intézése. A bizottság vezetője *Cseresznyés László*, gazdasági főigazgató.

A Radnóti tantestülete 1992 március közepén szerzett tudomást az új helyzetről: a zsidó hitközség igényt tart az épületre. Az *ELTE Ingatlangazdálkodási Bizottsága* az első egyeztető tárgyalásra meghívta *dr. Réz Gábornét*, a Radnóti igazgatóját is.

- Március 28-án kaptam értesítést *Cseresznyés úrtól*, hogy április 1-jére meghívnak a tárgyalásra. Itt *Zoltay úr*, a hitközség vezetője bejelentette, hogy 1992. szeptember 1-jétől szeretnék átvenni az épületet. Az *ELTE* álláspontja: addig nem tud időpontról tárgyalni, amíg nem tudja, hogy a gyakorló iskolát milyen épületben lehet elhelyezni. - mondta el az igazgatónő.

- Az ingatlanvisszaigénylési tárgyalások három szinten folynak. Ha az első, illetve második szinten nem jutunk el a megállapodásig, akkor tovább kell küldeni az ügyet az *Egyeztető Bizottsághoz*. Az Egyeztető Bizottság döntését a kormány hagyja jóvá. Amennyiben az Egyeztető Bizottság sem tud dönteni, akkor

továbbküldi a kormánynak, nekik kell döntenie a kérdésben. –magyarázza az ügymenetet Cseresznyés László, az ELTE gazdasági főigazgatója.

– Április 1-jén, az első tárgyaláson részt vett dr. Kurucz Mihály az ELTE képviselőjében, dr. Réz Gáborné, a Radnóti igazgatója megfigyelőként, és személyem. – folytatja Cseresznyés főigazgató. – A hitközség részéről Zoltay Gusztáv, *Landeszman* György főrabbi úr, valamint Kovács Miklós jogi képviselő voltak jelen.

Mivel a korábbi megbeszéléseken nem született írásos anyag, az első emlékeztetőt erről a tárgyalásról adták ki, miszerint az ELTE elismeri az igény jogosságát. A hitközség oktatási tevékenységre kéri vissza az épületet. Az érdeklentét alapja, hogy az épületben működő iskolára az ELTE-nek szüksége van, és az intézményt mint gyakorló iskolát együtt akarja tartani tantestülettel, diákokkal. Addig nem tudja innét elvinni az iskolát, amíg nincs megfelelő épület. A hitközség pedig ragaszkodik az 1992 szeptember 1-jei átadáshoz.

Az első tárgyalást követően dr. Réz Gáborné köteleességszerűen tájékoztatta a szülőket a kialakult helyzetről, biztosítva mindenkit arról, hogy az intézmény együtt marad, ha más épületben is. A szülők ad hoc bizottsága, elismerve a hitközségi igény jogosságát, nyilatkozatban kérte, hogy részt vehessen a további tárgyalásokon.

Az élénk sajtóvisszhangra válaszolva, ugyanakkor elzárkózva a kérdésnek a médiákon keresztül történő megvitatásától, Zoltay Gusztáv, a hitközség vezetője leszögezte:

– Ez az ügy túlnő az ELTE és a hitközség hatáskörén. Ragaszkodunk az iskolához, hiszen az kispénzű zsidók adományaiból épült fel. Természetesen nem akarjuk szétverni a Radnótit, nem mondjuk, hogy költözzenek ki holnapután, és szeretnénk, ha kapna egy másik épületet.

A törvény értelmében az első tárgyalás után harminc napos türelmi idő következik, az esetleges közbülső tárgyalások céljára. Cseresznyés főigazgató még harminc nap hosszabbítást kért a minisztériumtól.

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvény szerint kormánybizottság dönt olyan esetben, ha a megelőző két szinten nem születik megegyezés. A kormánybizottság elnöke a *Miniszterelnöki Hivatal* illetékes államtitkára, társelnöke az egyház képviselőinek vezetője, tagjai hat minisztérium megbízottai, valamint az egyház képviselői, a kormányt képviselő tagokkal azonos számban.

Arra a kérdésre, hogy Cseresznyés úr milyen döntést vár a kormánybizottságtól, így válaszolt:

– Az eddig lefolytatott tárgyalásainkkal azt szeretnénk volna elérni a hitközségnél, hogy ne ragaszkodjanak ilyen szoros határidőhöz, és várják meg, amíg a Radnóti elhelyezésére megoldás születik. Megoldás lehet számunkra egy üres épület, vagy új épület. Amennyiben lejár a türelmi idő, és nem tudjuk új alapokra helyezni a tárgyalást, akkor a kormánybizottság hoz döntést. Ez a döntés lehet az, hogy az ELTE szüntesse meg a Radnótit, vagy az, hogy a hitközség ne kapja vissza az épületet. A pakliban ugyanis az is benne van, hogy ők igényelhetik, ám ha nincs megállapodás, akkor a kormánybizottság dönt pro vagy kontra...

- *A kormánybizottsági döntést megelőzően ki lendíthetne a Radnóti ügyén?*

- A Fővárosi Önkormányzat abban segíthetne, ha egy olyan gimnáziumot, ahol a létszám erősen megcsappant, átosztana egy másikba, felszabadítva ezzel egy számunkra elfogadható épületet. Ugyanis, ha bármelyik fél sérelmet szenvedne, az fölöttébb kellemetlen volna. Itt egy kompromisszumos megoldás lenne jó, amire adott a lehetőség, hiszen apad a gyereklétszám a középiskolákban. Biztos vagyok benne, hogy egy középiskolai épületet a főváros szabaddá tudna tenni. - válaszolta a főigazgató.

Cseresznyés főigazgató szerint Budapesten az egyházi ingatlanok visszaigénylésének az ügye azért nem áll rosszul, mert az önkormányzatok hajlandóságot mutatnak az ingatlanok visszaadására. A legtöbb egyház ugyanis nem kifejezetten vallásoktatásra akarja az ingatlant visszavenni. Olyan típusú iskolát kívánnak kialakítani, amilyenek a régi egyházi iskolák voltak, biztosítva a közoktatást, amelynek csupán egy kis szegmentuma foglalkozott, fakultatíve, a vallás oktatásával.

- Az egyházak jelentős része csupán egy-két iskolában akar kifejezetten vallásoktatást. A többi csupán átvenni akarja, és meghagyni azt a funkciót, amelyet korábban is betöltött, biztosítani az erkölcsösebb nevelést, a jobb tanárokat. - folytatta a főigazgató. - A tanárokat, úgy tűnik, jobban meg tudja majd fizetni az egyház, ugyanis a normatíva akkor is jár, ha az épületet az egyház visszakapta. Ezzel a normatívával, és ezt kiegészítve külföldi támogatással, meg az esetleges tandíjjal, jobban tudják az egyházak biztosítani a megfelelő színvonal fenntartását. Ugyanakkor, tudván azt, hogy mintegy 7000 ingatlant igényeltek vissza, az esetek többségében pénzbeli kártalanításra tartanak igényt az egyházak. Ez érthető, mert ha nem nyújtják be az igényüket, akkor pénzbeli kártalanítást sem kapnak. Ez megviselheti ugyan az állami költségvetést, de ha a parlament így döntött, akkor a következményekkel is számolnia kell.

- *Mi a véleménye a sokak által hangoztatott évről, hogy a törvény sok pontban elnagyolva fogalmaz, nem határozza meg a döntésre jogosultak körét?*

- A törvény valóban nem elég konkrét, mert azzal, hogy kimondja, hogy a jelenlegi használat el kell helyezni, nem határozza meg, hogy ez kinek a hatásköre, hogy ki dönti el az elhelyezéssel felmerülő vitás kérdéseket. Itt túl sok feladat hárul a kormánybizottságra, amelynek csak a felét teszik ki a kormánytagok, a másik felét egyházi képviselők alkotják, akik viszont csak érdekeket képviselnek, és nem rendelkezhetnek a kárpótlást illetően döntési joggal.

- *A Radnóti gimnázium, az ELTE egyik gyakorló iskolája, veszélyes helyzetben van. És mi lesz a sorsa a BTK helyiségeinek, a paristák volt központi épületében?*

- Az épület üres helyiségeibe a piaristák már most be akarnak menni. Az ELTE-nek az épületben maradását el tudják ugyan fogadni, de egy ütemterv közös kidolgozását kérik. Ami magában foglalja azt a kérdést is, hogy mikor megy ki az épületből végleg az ELTE. Ehhez az ütemtervhez az ELTE-nek is tartania kell magát. Mintegy 10 éves távlatban a társbérletet el tudják fogadni a piaristák, de a tulajdonjog átírását, a zsidó hitközséghez hasonlóan, ők is kérik. Ha ez mind megvalósul, akkor az ELTE-nek bérleti díjat is kell majd fizetnie a használatért. Reméljük, hogy a kormánybizottság az érzelmeket félretéve tárgyalja majd ezt az ügyet, mert ebben az esetben az ELTE-nek nincs visszavonulási lehetősége. Egy 20 ezer négyzetméteres épületet aligha lehet elővarázsolni a

fővárosban. Itt vagy egy hosszabb távú társbérletben, vagy a visszaigénylés megtagadásában látom a megoldást. – fejezte be nyilatkozatát a főigazgató.

A Radnóti gimnáziumbeli jogász szülők ad hoc bizottságának a közreműködésével a jelenlegi nem hivatalos átadási időpont 1993 szeptemberére módosult.

*

A DEÁK TÉRI ISKOLA

A *Deák téri Általános Iskola* az 1952-ben megszüntetett nyolcosztályos evangélikus leánygimnázium épületében működik. Az épületet nem államosították, a földtulajdoni lapon ma is az *Evangélikus Egyház* szerepel tulajdonosként.

– *Mikor került először szóba a Deák téri általános iskola privatizációja?*

– 1989–90-ben, amikor megkezdődött az egyházi birtokok visszaigénylése, akkor még arról volt szó, hogy az Evangélikus Egyház nem indít még egy gimnáziumot, vagy még egy iskolát Budapesten. A *Fasori Gimnáziummal* a fővárosi igényeket kielégítették, most a vidéknek lett volna szüksége gimnáziumra. – tájékoztat *Gauland Mátyás*, az iskola igazgatója.

Az Evangélikus Egyház igénybejelentése mégis váratlanul érintette a tantestületet, akik a győri rádióból, illetve a *Heti Világgazdaságból* értesültek az egyház szándékáról. Evangélikusokról *Havasné Bede Piroska* szerint az egyház privatizációs szándéka nem volt titok, hiszen az igazgató is részt vett a Fasori gimnázium privatizációs tárgyalásain, ahol a Deák téri iskola is szóba került.

Gauland Mátyás szerint, ha az evangélikusok betartották volna a törvény előírta ügymenetet, azaz az iskolaindításhoz szükséges 18 pontos kidolgozott koncepciótervezetet benyújtották volna az önkormányzathoz, akkor az önkormányzat részkioldozásra visszaadhatta volna azt. Ezzel időt hagyott volna önmagának is, a tantestületnek is arra, hogy az iskolát nyugodtabb körülmények között adhassák át.

– *Ezzel szemben mi történt?*

– A korábbi közvetlen kommunikáció az Evangélikus Egyház és az iskola között megszakadt 1991 szeptemberével. 1991. október 31-én, az Evangélium napján, *Dr. Harmati Béla* püspök úr elment *Mihályi Gábor* polgármester úrhoz, és aláíratott vele egy szándéknyilatkozatot, amely szerint az Evangélium napján sokszínű iskoláztatás venné kezdetét az V. kerületben. Ezt a szándéknyilatkozatot mi is megkaptuk. Eszerint a két fél megállapodott abban, hogy „a Deák téri általános iskola 1992 szeptemberétől nyolcosztályos egyházi középiskolaként nyitja meg kapuit”.

Az egyházi ingatlanok visszaadásáról szóló törvény értelmében az önkormányzat testületi döntésének meg kell előznie minden megállapodást. Ez a szándéknyilatkozat azonban nem jogellenes, mivel az épület mindig is egyházi tulajdonban volt, ennek megfelelően jelen esetben nincs szó visszaigénylésről.

– *Miért szabadultak el az indulatok?*

– Először is, mert egy intézmény nevelési, oktatási eredményei kerültek veszélybe. Másodszor, mert veszélyben van egy nevelői társaság, amely nevelési gyakorlatában a gyermekek önnállóságát, szabad önkifejeződését támogatja. Harmadszor, a tantestület állami irányítás alatt kíván működni, ahol nem a szülők pénztárcája dönt a felvételnél.

Az Evangélikus Egyház püspöke, Dr. Harmati Béla 1991 novemberében levélben kérdezte meg a tantestület tagjait, hogy kívánnak-e az evangélikus iskola tanárai lenni. Az egyházi elképzelés szerint ez az iskola kezdetben csak hagyományos gimnáziumi osztályokat működtetne, és az alsótagozatos oktatás megszűnésével a tanítóknak másutt kellene munkát találniuk.

1991 decemberében önkormányzati, tantestületi és szülői képvisellel egyeztető tárgyalásra került sor, ahol az önkormányzat – elismerve a rá rótt alapellátási kötelezettséget – ígéretet tett az iskola szellemi, nevelési értékeinek megőrzésére, biztosítására.

A december 18-án lezajlott egyeztető tárgyaláson az érdekeltek jogászoknak adták át az ügy további intézését, akik meghatározták a tisztázandó jogi kérdéseket, amelyekről a január 10-ére kitűzött megbeszélésen tárgyaltak. A tárgyaló felek közötti megromlott hangulatért Havasné Bede Piroska az Evangélikus Egyház számára sokkoló, az eseményeket egyoldalúan interpretáló *médiákat* hibáztatta. Evangélikus részről ez a médiákkal szembeni bizalmatlanság lehetlenné tesz minden további megnyilatkozást.

A tárgyaláson a tantestület egy emberként állt ki az együttmaradás mellett, hozzájuk csatlakozott a szülők népes tábora is. A tárgyaláson megfigyelőként részt vett *Zászkaliczky Péter* lelkész is. Elismerte az iskola pedagógiai műhelymunkájának értékeit, és sajnálkozását fejezte ki arra az esetre, ha az önkormányzat nem tudna másik épületet biztosítani a Deák téri általános iskola részére.

Az 1992. január 10-én megtartott tárgyaláson a *Fővárosi Önkormányzat Oktatási Bizottsága* részéről *Sáska Géza* elnök így nyilatkozott:

– Több önkormányzattal tárgyaltam, és kértem őket, hogy gondolkozzanak azon, tudnak-e épületet adni a Deák térieknek, ha költözni kényszerülnek.

Ennek hallatára Harmati püspök úr felajánlotta, hogy hajlandó az alsó tagozattal és a teljes tanári karral együtt az iskolát, mint 12 évfolyamos iskolát működtetni.

Arra a kérdésre, hogy egy iskolaátvételi ütemterv milyen garanciát nyújt a tanári kar együttmaradására, Gauland Máttyás igazgató így válaszolt.

– Sopronban megnéztük a Berzsenyit, ahol az ütemterv szerint az első osztályosokkal indul az egyházi oktatás, míg a másodiktól fölfelé még mint állami intézmény működik a gimnázium. A későbbiekben megtudtuk, hogy csak evangélikus vallású tanár lehet osztályfőnök, valamint az egyházi pedagógus besorolás is eltér jelenlegi gyakorlatunktól.

Az egyházi alkalmazásba kerülő dolgozók új munkaviszonyt létesítenek, tehát elveszítenék közalkalmazotti besorolásukat, amennyiben a jelenlegi iskola jogutód nélkül szűnik meg. A későbbiek folyamán ezek a dolgozók sem kárpótlásra, sem átképzésre nem tarthatnának igényt, elvesztve így mindazon jogaikat, amelyekre – mint az önkormányzat alkalmazásában álló közalkalmazottak –

igényt tarthatnak. További bizonytalanságra ad okot az egyházi oktatási hierarchia: a kinevezett rendes tanári, a szerződéses pedagógusi és az óraadó tanári jogviszony. Az ötven pedagógus csak a tanulólétszámnak megfelelő arányban kerül alkalmazásra. Ezen kívül az egyházi munkavállalási szerződés aláírása a jelenlegi iskola megszűnésének elismerését is jelentené.

A tantestület 1992. január 10-én kinyilváníthatta határozott együvé tartozási szándékát a *168 óra* című újság hasábjain is:

- A Deák téri általános iskola, mint intézmény átalakításával és megszüntetésével nem értünk egyet. Elért szakmai eredményeink alapján munkánkat együtt kívánjuk folytatni, s mindent megteszünk annak érdekében, hogy az intézmény egy új épületben működjön tovább.

Arra a kérdésre, hogy tehet-e valamit az V. kerületi önkormányzat az iskola életben tartásáért, Gauland Mátyás ezt válaszolta:

- Az V. kerületi Polgármesteri Hivatalnak az egyházi iskolák átadásával kapcsolatban lehetősége volna arra, hogy kárpótlást kérjen az intézmény más épületben történő újraindítására. Mivel az önkormányzat nem vállal fel minket, mi beadtuk a fővároshoz az iskolakoncepciónkat.

A január 17-én az egyház és az iskola közötti kettős tárgyalásról az újságíróknak távozniuk kellett az egyház kérésére, a médiák korábbi elfogult, egyoldalú tájékoztatása miatt.

Az egyház új tervei szerint szeptemberben a jelenlegi feltételekkel, két osztállyal indulna az alsó tagozat, ugyanakkor a 15 éves korosztály számára megszerveznék az első evangélikus gimnáziumi osztályt is. A "régi" osztályokban fakultatív, az "újakban" kötelező volna a hitoktatás.

Mihályi Gábor polgármestertől ígéretet kapott az egyház a mintegy 14 hiányzó tanterem problémájának a megoldására.

1992. január 30-án a Deák téri általános iskola körül kialakult vita végére ideiglenesen pont került. Az Evangélikus Egyház, az önkormányzat, a minisztérium és az iskola által aláírt dokumentum elválasztja egymástól az iskola szervezetét és az épületet. Ez utóbbi 1993. augusztus 30-ig teljes egészében visszakerül az Evangélikus Egyház kezelésébe.

A Fővárosi Önkormányzat a VIII. kerületi önkormányzattal, míg az V. kerületi önkormányzat a minisztériummal együttműködve keres megoldást a Deák téri általános iskola önálló épületben történő elhelyezésére.

Az V. kerületi önkormányzat emellett vállalta, hogy az 1992 szeptemberétől újrainduló Deák téri Evangélikus Gimnázium két első osztálya számára, a Deák téri épület teljes birtokba vételéig, helyet biztosít a kerületben.

LEISEN ANTAL